

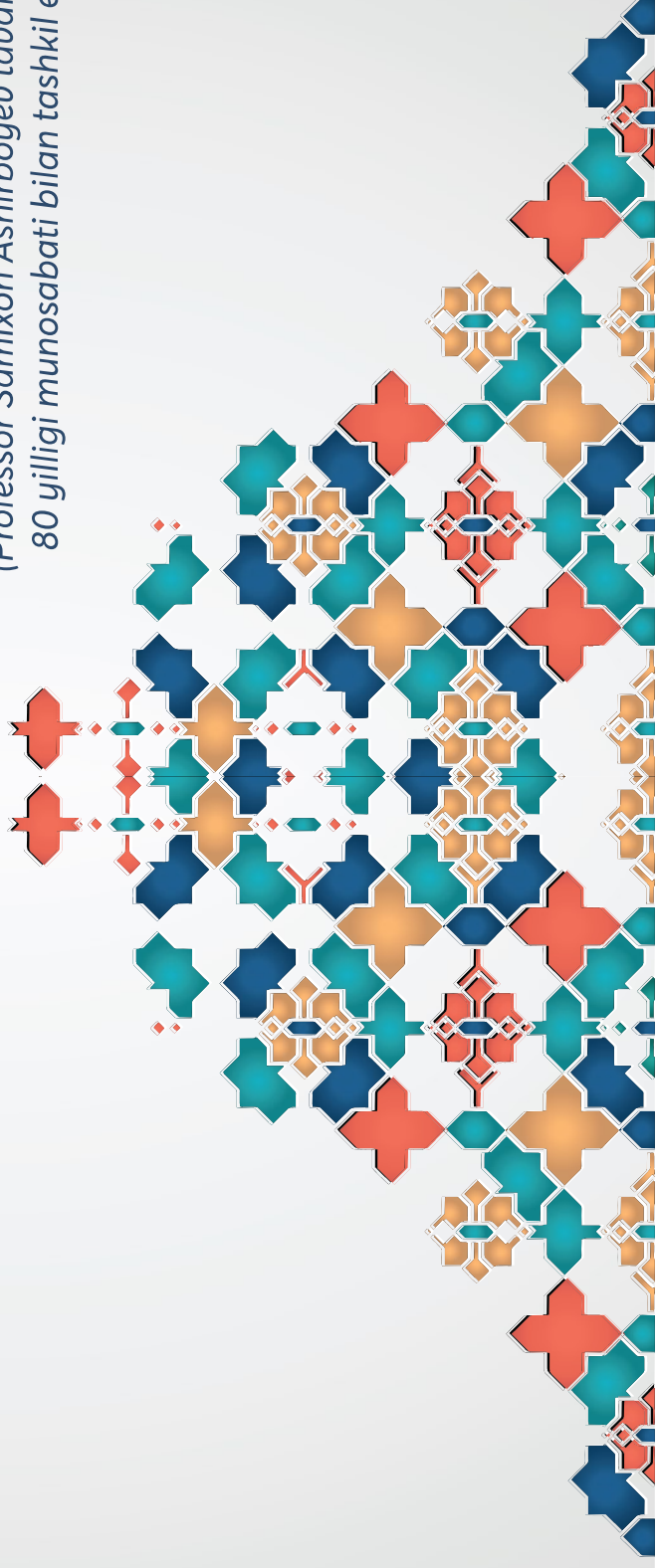

“O‘ZBEK FOLKLORI VA SHEVALARI TADQIQOTLARI: AMALIYOT, METODOLOGIYA, YANGICHA YONDASHUV”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy
konferensiya materiallari

2026-yil 23-may

*(Professor Samixon Ashirboyev tavalludining
80 yilligi munosabati bilan tashkil etilgan)*

“O‘zbek folklori va shevalari tadqiqotlari: *amaliyot, metodologiya, yangicha yondashuv*” mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari
/ Mas’ul muharrir: Sh.Sirojiddinov. – Toshkent, 2026. bet.

Mas’ul muharrir:
Shuhrat Sirojiddinov
filologiya fanlari doktori, akademik

Tahrir hay’ati:

Normurodova N.Z. filologiya fanlari doktori, professor;
Jabborov N.A. filologiya fanlari doktori, professor;
Ashirboyev S. filologiya fanlari doktori, professor;
Tilavov A.X. filologiya fanlari nomzodi, dotsent;
Xidraliyeva Z.R. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;
Aliqulova H.Q. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), katta o‘qituvchi;
Turdialiyev A.X. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;
Alimardanov E.I. filol.fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), kattao‘qituvchi;
Qodirov U.A., katta o‘qituvchi.

Ushbu to‘plamda Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat O‘zbek tili va adabiyoti universitetida 2026-yil 23-mayda o‘tkazilgan **“O‘zbek folklori va shevalari tadqiqotlari: *amaliyot, metodologiya, yangicha yondashuv*”** mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari hamda filologiya fanlari doktori, professor Samixon Ashirboyevning tabarruk yoshi munosabati bilan yo‘llangan tabriklar o‘rin olgan.

To‘plam materiallaridan filolog mutaxassislar, ilmiy tadqiqotchilar, magistratura va bakalavriat talabalari, shuningdek, keng o‘quvchilar ommasi foydalanishlari mumkin. Maqolalar sifati, mazmuni va haqiqiyliги uchun muallifning o‘zi javobgar hisoblanadi.

14.	Dilbar HAYDAROVA, Qo‘rqut ota hikoyalarida mifologik ayol obrazlarining tipologiyasi	474
15.	Dilorom HAYITBOYEVA, Ubaydiy ijodida folklor an‘analari	477
16.	Madina ALIMOVA, O‘zbek va ingliz tillarida frazeologik birliklarning qiyosiy tahlili	480
17.	Shalolaxon IBODULLAYEVA, Xalq ertaklari va adabiy ertaklar. Adabiy ertaklarning bola dunyoqarashini shakllantirishdagi o‘rni	483
18.	Fayzulla ISKANDAROV, Na‘tlarda komil inson talqini	485
19.	Nigora SARIMSOQOVA, O‘zbek qahramonlik eposidagi jang sahnalari asosida talabalarda ilmiy-ommabop matn yaratish ko‘nikmasini shakllantirishi metodikasi	489

6-SHO‘BA. UMIDLI TADQIQOTCHILAR

1	Marvarid QURBONAZAROVA, Dialektal korpusda fonetik teglash: genezis	493
2	Marjona O‘RALOVA, Dunyo lingvistikasida qishloq xo‘jaligi dialektal birliklari bazasining tuzish tajribasi	496
3	Maftuna ABDULLAYEVA, Koson tuman shevalarida taomlarning nomlanishi (qarluq va qipchoq lahjalari) misolida	499
4	Dilzodaxon MADRAXIMOVA, O‘zbek xalq ertaklarini xalqaro kataloglar asosida o‘rganish tajribasi (Turk olimi Hüseyin Baydemir izlanishlari misolida)	502
5	Nigora SONDIBOYEVA, G‘allaorol tumani nurobod qishlog‘i shevasining lingvistik tahlili	505
6	Muxlisa JO‘RAYEVA, Topishmoqlarning pragmasemantik tahlili	509
7	E‘zoza MIZAMOVA “Ravshan”dostonida xalqona til: maqollar, iboralar, doimiy epitetlar	513
8	Ismigul MATKARIMOVA, Isajon Sulton hikoyalarida etnografik folklorizmlar	515
9	Malika TO‘RAQULOVA, O‘zbek xalq ertaklarida “Oq” va “Qora” ranglarning dualistik semantikasi	518
10	Shahnoza MAHMUDOVA, Xalq allalarida qo‘llangan ba‘zi dialektizmlar xususida	521
11	Mohina BOBOQULOVA, Zamonaviy o‘zbek adabiyotida folklor janrlarining transformatsiyasi	527
12	Mohidil SHERXONOVA, Namangan vodiysi shevasining o‘ziga xos leksikasi	529
13	Muslima AMINJONOVA, Namangan viloyati chust tumanidagi “sar sila” marosimi: an‘anaviy udum va uning ramziy talqini	533
14	Dildora HUSANOVA,	536

O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING QIYOSIY TAHLILI

COMPARATIVE ANALYSIS OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN UZBEKISTAN AND ENGLISH

Madina ALIMOVA,

*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat
o'zbek tili va adabiyoti universiteti o'qituvchisi*
10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/OSFH2493

Annotation. *The article reviews a comparative study of the phraseological units in the Uzbek and English languages. Analyzes of lingua-cultural features and the usual content of the verbs are analyzed.*

Key words: *phraseological units, Analyzes of lingua-cultural, verbs.*

Paremiologik birliklarni qiyosiy tilshunoslik aspektida o'rganish qiyoslanayotgan tillarning o'z ichki imkoniyati, o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada o'zbek va ingliz tillaridagi salbiy ma'noga ega bo'lgan iboralar (paremiologik birliklar) xususida qiyosiy, ilmy-tahliliy fikrlar asosida yoritiladi.

Jumladan, tilshunosligimizda ham tillarning qiyosiy tadqiqiga katta e'tibor qaratila boshlandi. Tilshunos olimlarimiz tomonidan qiyosiy tilshunoslikka bag'ishlangan ko'plab ilmiy-amaliy ishlar amalga oshirildi. Biz ham tadqiqotimiz mavzusini qiyosiy tilshunoslikda iboralar (frazalar)ga qaratdik.

Ma'no yaxlitligiga ega bo'lgan va nutqiy jarayonga qadar ikki va undan ortiq so'zlarning barqaror munosabatidan tashkil topgan, nutqqa tayyor holda olib kiriluvchi ko'chma ma'nodagi barqaror birikmalarga frazeologizmlar deyiladi.[1;86] Frazeologik birlikning ifoda plani sifatida kamida ikkita mustaqil so'z (leksema) qatnashadi. O'zaro sintaktik bog'langan bu so'zlar mohiyatiga ko'ra birikmaga yoki gapga teng bo'ladi [2; 9] .

XX asrning 60-80yillariga kelib chet el adabiyotida, jumladan ingliz adabiyotida ham frazeologiya sohasiga bo'lgan qiziqish tez sur'atlar bilan o'sdi.

Frazeologiyani tilning xazinasiga qiyoslasak bo'ladi. Chunki aynan u xalqning taixini, madaniyati va o'ziga xosligini ko'rsata oladi. Frazeologizmlar asosan millat an'analari-yu urf-odtlarini, o'zida mujassamlashtiradi. Ingliz tili frazeologiyasida milliy an'analarni ifodalab keluvchi frazeologik birliklar ham saqlanib qolgan.

Ingliz tilida ham o'zbek tili singari tilning milliy-madaniy semantikasini o'rganish muhim sanaladi. Zeroki, ular ikki xalqda ham tilning o'ziga xos qirralarini, tabiati, mamlakatning ijtimoiy tuzilishi, san'ati, urf-odatlarini hamda tarixini ham o'zida mujassamlashtiradi. Tilimizda ba'zi bir iboralar borki, ularni boshqa tildagi iboralar bilan bir-biriga o'xshashlarini ko'rishimiz mumkin. Biz ham o'zbek tilidagi insondagi salbiy sifatlarni ifodalovchi iboralar bilan ingliz tilidagi salbiy sifatlarni ifodalovchi iboralarni o'zaro qiyoslashga harakat qildik.

Masalan: *Aqldan ozgan* sifatini ingliz tilidagi muqobili "go bananas"

Iboralar uslubiyatiga nazar tashlaydigan bo'lsak, aqldan ozgan iborasida, iborani tashkil etuvchi so'zlarning asosiy ma'nosini saqlanib qolgan. Ammo ingliz tilidagi "go bananas" iborasida esa bu holatning teskarisi. *Liza moved into the sheltered regimented Barbizon Hotel for Women Liza says: "I went bananas!"* ("Time", DNE) (Liza qattiq nazorat qilinadigan imkoniyati cheklanganlarga mo'ljallangan "Barbizon" ayollar mehmonxonasiga ko'chdi. Liza aytdiki: "Men aqlimdan ozib qoldim").

Agar bu iborani so'zma so'z tarjima qiladigan bo'lsak "bormoq bananlar" tarzida tarjima qilinadi. Ko'rib turganimizdek, bu hech qanaqa ma'noga ega emas. Ingliz tilida bu kabi iboralar ko'pchilikni tashkil etadi. Shuningdek o'z ma'nosida ishlatiladigan iboralar ham mavjud. Bu holat ikki tilda ham sifatlarga qaraganda fe'llarda mahsuldorroq.

Masalan: "talk big" iborasi *talk* – gapirmoq, *big*-katta o'z ma'nosidadir. Bizning tilimizda ham katta gapirmoq iborasi iste'moldadir va shevalarimizda o'zining turli variantlariga ega.

Shuni aytish lozimki, ingliz tilidagi aksariyat iboralar yasallashda predloglar asosiy o'rinda turadi.

Masalan: "fish in the air" (foydasiz, bekorchi), "be of the beam" (tentak), "with the bark on" (tarbiyasiz, qo'pol), "to be good for nothing" (takasaltang, landovur). Ushbu iboralarda *in* (ichida), *of* (tegishlilik), *with* (bilan), *on* (ustida), *for* (uchun) kabi predloglarni uchratishimiz mumkin. Zero, ibora qurilishida va ma'no mutanosibligida predloglar muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbek tilidagi iboralar tuzilishda esa so'zlar asosiy o'rin egallaydi. Masalan: "ammamning buzog'i" (takasaltang, landovur), "bir chaqalik" (qadr-qiymatsiz), "beti shuvut" (uyatli). Kabi iboralar qurilishda so'zlar asosiy o'rin egallaydi.

Bilamizki, iboralar har bir tildagi xalq donishmandligi ifodasidir. Xalqlarning asriy madaniyati, turmush tarzi, xarakter xususiyatlari ma'lum ma'noda iboralarda aks etadi.

Queen of hearts "queen" (qirolicha)Yevropa xalqlariga xos bo'lgan saroy bekasi, hukmdor avlodiga mansub ayol sanaladi va bu yevropa xalqlariga xosdir. Sharq olamida bu atama hukmdor xonadoni bilan bog'liq bo'lgan atamalardan

begonadir. Bizning tariximizda davlat boshlig'i hukmdor, amir, xon, kabi atalgan. Hukmdor xonadoniga mansub ayollar esa malika, beka, xotun kabilar bilan aytilgan. Bu tafovutlar xalqlarning frazeologik birliklarida ham o'z ifodasini topganini yuqoridagi misolda ko'rdik.

“Anqoning urug'i” (noyob, topilmas) anqo sharq mumtoz adabiyotida uchraydigan noyob qushdir. “Yaxshilikka yomonlik... Bir og'iz shirin so'z anqoning urug'imi?” (A.Muhiddin, Yuzga aytganning zaxri yo'q). Bu ibora sharq adabiyotida ramziy ifoda sifatida unumli qo'llanilgan, Yevropa mamlakatlari madaniyatida begonadir. Yuqorida ta'kidlaganimizdek iboralar xalqlar madaniyati ko'zgusidir. Shu bilan birgalikda bir-biriga ma'nosi yaqin bo'lgan salbiy sifatli iboralar ham mavjud:

be above oneself – dimog'i osmonda

go ouofone's mind – esini yegan

spring chicken – ona suti og'zidan ketmagan

a tame cat – ammamning buzog'i

hard as nails – bag'ritosh

cool as a cucumber – dunyoni suv bossa to'pig'iga chiqmaydigan.

Xulosa qilib aytganda, har bir tilning farqlanuvchi xususiyatlari bilan birgalikda birlashtiruvchi xususiyatlari ham mavjuddir. Ingliz tili roman-german tillar oilasiga mansub, o'zbek tili esa turkiy tillar oilasining vakilidir. Bu tillar orasida farqlanuvchi xususiyatlar borligi tabiiy hol bo'lsada xalq xarakteridan xaabr beruvchi iboralar ushbu tillarni birlashtiruvchi omillardan biridir. Yuqorida biz buni izohlashga va isbotlashga harakat qildik.

Foydalangan adabiyotlar

1. Nurmonov A. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – T.: Ilm ziyo, 2010.
2. Rahmatullayev Sh. O'zbek tilining izohli frazeologik lug'ati. – T.: O'qituvchi. 1978.